

Alkohol, droger och påverkan på jobbet

Ett materialpaket för att agera sakligt vid oro, misstanke eller säkerhetsrisk på arbetsplatsen.

För chefer, HR, skyddsombud och arbetsgrupper som behöver tydligare rutiner kring alkohol, droger, läkemedel, påverkan, säkerhet och ansvar.

Lag & Ordning

Det viktiga är vad som påverkar arbetet och säkerheten

På en arbetsplats kan oro uppstå när någon verkar påverkad, förändrad, frånvarande eller inte fungerar som vanligt. Det kan handla om alkohol, droger, läkemedel, trötthet, sjukdom, stress eller något helt annat.

Arbetsplatsens uppgift är inte att gissa orsaken eller sätta etiketter på personer. Det viktiga är att agera sakligt utifrån det som faktiskt märks i arbetet, särskilt om säkerhet, arbetsmiljö eller ansvar påverkas.

Materialet hjälper arbetsplatsen att:

- skilja på observation, oro och antagande
- sätta säkerhet först
- dokumentera sakligt
- prata utan att anklaga
- koppla in rätt funktion
- undvika ryktesspridning
- följa upp enligt rutiner
- skapa tydligare kontaktvägar

Utgå från observationer, säkerhet och rutiner - inte rykten eller antaganden.

Fem delar som kan användas tillsammans eller var för sig

Faktablad

En saklig översikt över oro, påverkan, säkerhet, ansvar och arbetsplatsens första steg.

Checklista

Stöd för första bedömning när någon verkar påverkad eller när situationen känns osäker.

Handlingsplan

Struktur för ansvar, åtgärder och uppföljning när påverkan kan innebära risk.

Samtalsstöd

Formuleringar och frågor för samtal om oro utan att anklaga eller spekulera.

Underlag för arbetsgruppen

Mötesstöd för samtal om säkerhet, ansvar, kontaktvägar och rutiner.

Alla delar behöver inte användas samtidigt. Börja där arbetsplatsen har störst behov.

Situationer där arbetsplatsen behöver agera sakligt

Vid oro för påverkan

När någon verkar förändrad, okoncentrerad, instabil eller annorlunda än vanligt.

Vid säkerhetsrisk

När arbetet innebär fordon, maskiner, verktyg, kunder, patienter, elever eller andra riskmoment.

Vid återkommande frånvaro

När frånvaro, sena ankomster eller förändrat beteende skapar oro.

Vid misstanke eller rykten

När information cirkulerar men behöver hanteras sakligt och varsamt.

Vid incident

När något redan har hänt och arbetsplatsen behöver reda ut nästa steg.

Vid policyarbete

När arbetsplatsen vill tydliggöra rutiner för alkohol, droger, läkemedel och påverkan.

Oro är inte samma sak som bevis. Men oro kan ändå behöva hanteras när säkerhet eller arbetsmiljö påverkas.

Blanda inte ihop vad ni ser med vad ni tror

När oro uppstår är det viktigt att skilja på det som faktiskt kan beskrivas, det som väcker oro och det man ännu inte vet. Det gör hanteringen mer saklig och minskar risken för ryktesspridning.

Observation

Det som faktiskt märks eller kan beskrivas sakligt. Till exempel förändrat beteende, sluddrigt tal, balansproblem, stark lukt, ovanlig trötthet, fel i arbetet eller riskfyllda handlingar.

Oro

När flera signaler gör att ansvarig person behöver stanna upp, fråga, dokumentera eller följa upp.

Antagande

När man gissar orsak: alkohol, narkotika, läkemedel, sjukdom, stress eller annat - utan att det är klarlagt.

Dokumentera det som märks. Spekulera inte om orsaken.

När arbetet kan innebära risk

I vissa situationer måste säkerheten komma först. Det gäller särskilt om arbetet innebär fordon, maskiner, verktyg, arbete på höjd, ensamarbete, ansvar för andra människor eller andra moment där påverkan kan innebära risk.

Om det finns tydlig säkerhetsrisk behöver arbetsplatsen agera direkt enligt sina rutiner. Det kan handla om att avbryta riskfyllt arbete, kontakta ansvarig chef, se till att personen inte lämnas ensam i en riskfylld situation och dokumentera det som observerats.

Gör först:

- bedöm om det finns akut risk
- avbryt riskfyllt arbete vid behov
- kontakta ansvarig chef eller funktion
- dokumentera sakliga observationer
- se till att personen hanteras med respekt
- följ arbetsplatsens rutiner

Säkerhet först betyder inte att man ska döma personen. Det betyder att arbetsplatsen inte ska låta riskfyllt arbete fortsätta när situationen är osäker.

Prata om det som märks i arbetet

Samtal om oro för påverkan behöver hållas lugnt och sakligt. Det är bättre att prata om observerade förändringar, säkerhet och arbetsuppgifter än att börja med misstankar eller diagnoser.

Sakliga formuleringar

"Jag vill prata med dig om något jag har observerat i arbetet idag."

"Jag behöver stämma av hur du mår och om du kan arbeta säkert just nu."

"Det här handlar om säkerhet och arbetsmiljö, inte om att dra slutsatser på förhand."

"Vi behöver följa våra rutiner och dokumentera det som har observerats."

Undvik formuleringar

"Har du druckit?"

"Är du drogpåverkad?"

"Alla märker att något är fel med dig."

"Du verkar missbruka något."

Börja med observationer och säkerhet. Inte med anklagelser.

Agera lugnt, sakligt och i rätt ordning

Gör så här

- Bedöm säkerhetsrisk först.
- Beskriv konkreta observationer.
- Skilj på fakta, oro och antaganden.
- Dokumentera sakligt.
- Följ arbetsplatsens rutiner.
- Koppla in rätt funktion.
- Hantera information varsamt.
- Följ upp.

Undvik detta

- Gissa orsaken.
- Sprid rykten.
- Diskutera personen i arbetsgruppen.
- Låt riskfyllt arbete fortsätta vid tydlig oro.
- Lova sådant du inte kan hålla.
- Försök hantera allvarliga situationer ensam.
- Hoppa över dokumentation.
- Lämna frågan utan nästa steg.

Det viktiga är inte att ha alla svar direkt. Det viktiga är att agera sakligt och säkert.

Gör kontaktvägarna tydliga innan något händer

Situationer som rör alkohol, droger, läkemedel eller påverkan kan vara känsliga. Därför behöver arbetsplatsen ha tydliga rutiner innan en situation uppstår. Det ska vara klart vem som agerar, vem som dokumenterar, vem som kan ge stöd och när externa funktioner kan behöva kopplas in.

Arbetsmiljöverket har riktlinjer som stödjer arbetsgivare och företagshälsa i att förebygga, upptäcka och hantera alkoholproblem i arbetslivet.

Kontaktvägar som bör vara tydliga:

- närmaste chef
- HR/personalfunktion
- skyddsombud
- facklig kontakt
- företagshälsovård
- säkerhetsansvarig
- extern rådgivning
- akut hjälp vid fara

En rutin som ingen känner till fungerar sällan när situationen väl uppstår.

Det viktigaste att komma ihåg

- 1 Utgå från det som märks i arbetet.
- 2 Skilj på observation, oro och antagande.
- 3 Sätt säkerhet först vid riskfyllt arbete.
- 4 Prata sakligt och utan anklagelser.
- 5 Dokumentera och följ upp enligt arbetsplatsens rutiner.

Materialet hjälper arbetsplatsen att agera tidigare, tydligare och mer varsamt när alkohol, droger, läkemedel eller annan påverkan kan påverka arbetet.

Källor och vidare läsning

Arbetsmiljöverket - lagar och regler om arbetsmiljö

Arbetsmiljöverket - förebygga och hantera alkoholproblem i arbetslivet

Arbetsmiljöverket - medicinska kontroller och hälsoundersökningar i arbetslivet

Arbetsmiljöverket - säkerhet i trafiken och alkohol- och drogförebyggande arbete

Arbetsmiljöverket - arbetsanpassning

Riksdagen - arbetsmiljölagen